

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen”, Slotlaan 220, Zeist

EINDHOVEN — E. R. POSTMA

Negatief en positief

■ HET VISUELE WOORD

„Het woord dat Jesaja... gezien heeft” (Jes. 2:1). 'n Beetje vreemd. Want je **hoort** woorden en je **ziet** dingen, visioenen, gezichten, volgens ons exacte taalgebruik. Wij definiëren omslachtig en raken daardoor nog al eens in de knoop met de hebreeuwse zeggingskracht — en dat niet alleen op dit punt.

In het hebreuws — of moet ik zeggen in de bijbel? — liggen woord en daad zo dicht bij elkaar dat ze soms bijna samenvallen. Het strijdlied „geen woorden maar daden” is bepaald niet uit Jesaja's pen gevloeid. Eerder zal hij instemmen met Ps. 33: God spreekt en het is er, Hij gebiedt en het gebeurt. Zeggen is — bij God — doen (Gen. 1)!

Jesaja ontvangt een profetie in woorden. Maar die woorden ziet hij al omgezet in daden: God maakt sprekend geschiedenis.

Waarmee niet gezegd is dat er geen tijdsverloop kan bestaan tussen woord en daad. 't Tegendeel blijkt duidelijk uit het „te dien dage” waarmee het feestlied van Jes. 4:2-6 wordt ingezet. Die inzet verraadt dat er iets aan voorafgegaan is, een periode waarin zich heel wat afspeelt. Je kunt lezen: als 't zover is, dán zal...

■ HET NEGATIEF VAN JERUZALEM

In Jesaja's tijd was dat nog niet 't geval. 't Jeruzalem waarin hij dagelijks verkeert, is 't tegenbeeld van wat God hem met zoveel woorden zien laat. 't Is net het negatief van een foto: wat wit lijkt is zwart en omgekeerd. Sinterklaas is zo zwart als roet en zwarte Piet zo blank als een blanke aan de buitenkant.

Geén glorie in Jeruzalem; heiligheid is onherkenbaar. De mensen zijn vuil, Jeruzalems straten vol bloed. Wolk- en vuurkolom zijn geweken dag en nacht, er is geen beschutting tegen hitte of regen. De bevolking is ten dode opgeschreven.

Een desolate stad. Een Babel in Jeruzalem, een Sodom op de berg Sion.

Een dode stad.

Of 't er doods, saai, vervelend was?

Integendeel. 't Is waarschijnlijk in Jethams dagen. Jetham, zoon van Uzzia, overtrof als koning zijn vader in godsvrucht. Maar het volk was al zó van vader op zoon vergroeid met goddeloosheid dat zelfs een vrome koning het niet keren kon (2 Kron. 27:2).

De HERE was met Jetham. Al wat hij ondernam gelukte. Deze zoon van David bracht vrede en welvaart voor zijn volk (2 Kron. 27:1-9).

■ EEN OUDE TIJDSPIEGEL

Maar vrede en welvaart zijn geen garantie voor afhankelijkheid en dankbaarheid t.o.v. God. Jesaja kan daar van meepraten.

De **vrouwen** worden met name genoemd. Zij vormen hier de spiegel van haar tijd. Maar 't zijn de mannen die 't geld inbrengen. De besteding vindt plaats met hun goedvinden of zelfs aanmoediging. Als zo vaak in een tijd van welvaart heerst er een overdadige luxe. Jesaja komt woorden tekort om deze dames te schilderen (3:16 v.v.). Pronken en pralen, behagen en behaagd worden. Zo lopen (i.t.t. de vrouw uit Spr. 31) lichtekooien erbij, toebellen, schilderijen — Gods kinderen. Zij kunnen de weelde niet aan en niet op. In de uitstallkast ontbreken ook de tovermiddelen niet. Die zijn typerend voor de situatie (Spr. 30:9a). Een gewaarschuwd(e) man of vrouw telt voor twee — maar aan die praktische wijsheid was Israël nog niet toe. Ze aten en dronken en vierden feest als in... Sodom (3:9; Luc. 17:28 v.v.).

Overdaad, luxe, weelde lopen maar al te vaak uit op een repeterende breuk met Jahweh. Onveranderlijk is het gevolg: ontarding, de wereld op zijn kop, totale desorganisatie.

■ EEN MODERN TIJDBEELD

Alles wat „stut en steun” was, wat de maatschappij overeind hield, verdwijnt als bij toverslag: een gezond economisch bestel, een sterke overheid, een gerordende samenleving waarin ieder zijn plaats heeft en kent. Met als resultaat bittere armoe (3:1). Als rechter en profeet, oudste en raadsheer verdwenen zijn „wordt het aldus onblote staatswezen... een speelbal der grillen van halfrijpe jonge mensen, die de heerschappij weten te bemachtigen” en zich uitleven in bruto, zinloos geweld (3:2-4; vgl. Pred. 10:16). Dat stond niet in de Telegraaf of het Nederlands Dagblad van gisteren, maar dat waren woorden van Jesaja, meer dan 2500 jaar geleden...

Een volledige ontwrichting van het maatschappelijk bestel. 't Is de tijd van nozems, kabouters, dolle mina's (3:12). En dat in samenhang met het ontbreken van de grondslagen van Israëls samenleving: waarheid en recht (3:8 v.). 't Kwaad straft zichzelf (3:9c v.v.). Je kunt ook zeggen: straf op de zonde. God staat er niet buiten: Hij neemt weg elke steun en stut... (3:1 v.). Ook al zijn de leiders in hoofdzaak verantwoordelijk (3:14 v.), toch geldt ook: „goed” voorgaan doet „goed” volgen. God keert het niet. Wil zijn volk verkeerd, ze gaan hun gang maar. Nooit zal Hij hen, autoritair, manipuleren. Ook zó maakt God geschiedenis — zwijsend.

■ HET KLEIN OF GROOT VERSCHIL?

't Proces van innerlijke ontbinding en ontwrichting leidt uiteraard tot zwakte die niet onopgemerkt blijft bij de vijand. Maar al te gretig profiteren Assur en Babylon ervan. Jeruzalem wordt een makkelijke prooi, en de ontmanteling en ontluistering is volkomen (3:16-4:1). En net als in het na-oorlogse Duitsland bedelen en smeken de deftige, heftige dames om een wettige echtgenoot. 't Gaat schijnbaar allemaal vanzelf, de gang van zaken is zo logisch als 't maar kan. En toch, ook nu weer zegt de profeet: de HERE! Hij keert het niet. Ook zó maakt Hij op ingrijpende wijze geschiedenis.

't Is net of er moderne geschiedenis geschreven wordt. Met de notitie: er is niets nieuws onder de zon. 't ene rijk na 't ander, 't Babel van toen en dat van Op. 18, gaan aan weelde ten onder. Dat mag een gerechtvaardigde vrees zijn: zo (en zóver) laat God de mensen begaan.

Toch is er één verschil: 't rijk van Babel, ook 't laatste, is ten ondergang gedoemd — dat van God blijft bestaan. Een eerlijke vergelijking? Tussen kerk en wereld? Ja — want de mensen van beide rijken zijn van nature gelijk: Israël bleek niet beter dan Sodom. Op dat punt is er geen onderscheid.

■ GODS DIA-POSITIEF

Onderscheid is er wél in twee dingen die „Israël” **niet** van zichzelf heeft. In de eerste plaats: het kent de weg ten leven — vanaf de thorah (Gods onderricht) tot de chokma (de wijsheid). Het kent Gods grote daden. Juist zij zijn niet te verontschuldigen. Zij kunnen nooit zeggen: ich habe es nicht gewuszt. Zij weten beter dan wie ook.

't Andere is: er blijft een rest, een overblijfsel dat ten leven is opgeschreven. Dat is 't onopgeloste „raadsel” van Gods geschiedenis. Daarom is het, ook in Jesaja's dagen geen uitzichtloze situatie. Tot het „woord” dat Jesaja zag behoort ook het beeld van Jes. 4:2-6. De omgekeerde, bekeerde wereld. Niet ten onder gegaan aan decadentie, maar in glorie hersteld, een sieraad, een lust voor het oog. Woord en daad zijn bij God verstrengeld. Zó dat wie Zijn Woord hoort, ge-hoor-zaamt, met-ter-dáád de vervulling zal zien. Want Gods beeld-spraak (het nieuw Jeruzalem, de nieuwe wereld) is zichtbaar geworden in Christus. Hij vertolkte met woord en daad: God wil genadig zijn en Hij is het (Ex. 33). Zelfs een Mozes en een Jona konden daar af en toe met hun pet niet bij. Maar Gods glorie is inderdaad dat Hij „vol van genade en waarheid” is (Joh. 1:14). Daar kun je van op aan.

Bekijk het dia-positief, de dia van Jes. 4 bijv. maar vast eens goed!

KERKELIJK *Leven*

Achtergronden van de huidige kerkelijke ontwikkeling

(4) SLOT

STELLING IV

- Hiermee hangt samen een sterk verwereldlijkt godsbegrip en het eenzijdig de nadruk leggen op Christus als mens.

Dat er in de nieuwe theologie een verwereldlijkt godsbegrip is, hoeven we niet verder te verduidelijken. We denken maar aan Robinson en aan Harvey Cox. Robinson scheen de gedachten van velen te vertolken, daaraan wordt het grote succes van zijn boek „Honest to God” ook wel toegeschreven.

Prof. v. d. Pol geeft een bloemlezing van de stemmen, die Robinsons boek met gejuich begroetten. O.a. van een vroegere premier Lord Hume: „Laten we dit zoeken naar de waarheid niet vrezem”.²⁷⁾

En voor Harvey Cox geldt het, dat God zich openbaart in sociale processen. Daarom is het ook niet zulk een verlies het zonder het woord Gods te moeten stellen. De werkelijkheid ervan blijft toch aanwezig in de sociale verhoudingen.²⁸⁾

Echter komt ook in gereformeerde en in moderne r.k. kring het verwereldlijken van het godsbegrip voor.

Voor de gereformeerden moeten we hier weer denken aan Kuitert. Deze schreef in het Geref. Theol. Tijdschrift in 1969 een artikel „Theologie en ethiek van de revolutie”, het werd overgedrukt in Anders Gezegd, pag. 88-113. Daarin lezen we: „Welke wegen blijven er over als we enerzijds willen vasthouden, dat God niet met de wereld samenvalt en anderzijds, dat de wereld niet God-loos wereld is, God niet wereld-loos God en Gods heil niet wereld-loos is?” (pag. 101). En dan verwijst Kuitert naar Moltmann, Pannenberg, Sauter. Dat is volgens Kuitert de meest boeiende en veelbelovende uitweg. God en Zijn heil wordt hier gezien als de toekomst van mens en wereld. Terecht is hierop kritiek geleverd door Van Teylingen en Prof. Van Niftrik. Eerstgenoemde vraagt: „Hoe plaatst Kuitert dan de wederkomst, het gericht en de opstanding, en hoe verdisconteert hij in het christelijk geloof hier en nu de vreemdelingschap, als zeer specifieke, ook aan de toekomst gerelateerde, bijbelse notie?”²⁹⁾ We zien helaas, dat ook in gereformeerde kring de onttroning van God ernstige vormen aanneemt.³⁰⁾

In deze nieuwe theologie gelooft men dan

²⁷⁾ W. H. van de Pol. Het einde van het conventionele christendom, Roermond 1966, blz. 327. Een lid van de geestelijkheid van Coventry Cathedral voorspelde dat dit boek een explosie van waarheid zou veroorzaken.

²⁸⁾ J. H. en W. H. Velema, Nieuwe wegen, Oude Sporen, pag. 19.

²⁹⁾ E. G. van Teylingen. „Revolutionair, ook radicaal”. G.T.T. febr. 1970, pag. 11.

³⁰⁾ Hier is ook te wijzen op het boek van C. A. van Peursen „Hij is het weer”. (Beschouwingen over de betekenis van het Woord Gods). Bij de roeping van Abraham lezen we „Het ging dus niet om zeer vreemde ervaringen, om een nog geloven in een buitenwereldlijke of metafysische realiteit. De oude bijbelse figuren hadden geen persoonlijke telefoon (blz. 8). En op blz. 21 „De God van Israël is echter niet zomaar een absolute godheid. Zijn wezen is juist om in de loop der gebeurtenissen zich voor de mensen als een wezenlijk reddende macht, d.w.z. als „God” te betonen”.

nog wel aan Christus, en ook aanvaardt men Zijn godheid, maar men legt die heel anders uit. Als de transcendentie, de verhevenheid Gods verdwijnt, kan men Christus ook moeilijk anders zien dan als een ideaal mens. Een duidelijk voorbeeld hiervan geeft de r.k. Nieuwe Katechismus. Daar staat op blz. 97 „Hoe God is, vinden we in Jezus, die geboren is, gestorven is, verrezen is, en door Zijn Geest voortleeft in de kerk. En vooral is ook van belang de zin „In Jezus' echt menselijk wezen straalt iets van zijn gelijkheid met God uit.” (blz. 109).³¹⁾

STELLING V

- Wat vooral ontbreekt is de gebrokenheid van hart (Psalm 51 : 19, Jesaja 66 : 2). De mens wordt opgeroepen tot dienst aan de wereld. Een nieuw wetticisme wordt geïntroduceerd.

De grote vraag is uiteraard of wij, zoals velen doen, een scheiding mogen aanbrengen tussen het „gewoon” en het wetenschappelijk omgaan met de H.S. De stelling wordt verkondigd, dat we als historicus de bijbel met alle kritiek mogen benaderen, als een gewoon menselijk boek.

Is daarmee niet de mogelijkheid van christelijke wetenschapsbeoefening ontkend? Daarmee wordt toch in feite het bestaansrecht van de Vrije Universiteit geloofchend, alsook van de Theologische Hogeschool. Hoogstens blijft de mogelijkheid dat er christenen op een school onderwijzen, die per definitie nooit christelijk kan zijn. En in hun wetenschapsbeoefening moeten deze christenen dan hun geloof ook nog afleggen. Want ze mogen het vooroordeel niet hebben, dat de Schriften van Oud en Nieuw Testament heilig zijn, en dat deze daarom niet door bijbelkritiek onheilig mogen worden.

Als God Mozes roept vanuit de brandende braamstruik, zegt Hij: „Kom niet dichterbij: doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop gij staat, is heilige grond” (Exodus 3 : 5).

En het is oneerbiedig en hoogmoed als wij tegen de duidelijke zin van het verhaal in menen te moeten zeggen, dat het hier een soort inkleding betreft, een literair genre, waarin het roepingsbesef van Mozes duidelijk wordt. Het is een onheilig schenden van de Schrift als we van de roeping van Samuël in I Sam. 3 een subliem eenvoudig verhaal of beschrijving maken van een innerlijk gebeuren, zodat niet meer dan de strijd getekend wordt van een jonge man, die niet weet of hij al dan niet geroepen is.³²⁾

In alle omgang met de Schrift zullen we de eerbied moeten betrachten. Voor elk college moeten we de Schrift lezen en op ons in laten werken. Zou het ook niet aanbeveling verdienen, om op christelijke universiteiten en hogescholen gezamenlijke bijbeluren te houden, waarbij Schrift met Schrift vergeleken wordt, het niet blijft bij een dode en dodende grammaticaal historische exegese, hoe nuttig die op zichzelf kan wezen, waarbij men nog minder de bijbel benadert vanuit een modern, aan de bijbel zelf vreemd denken, maar eenvoudig zegt: Spreek, Here, Uw knecht hoort.

We moeten de Schrift wel onderzoeken, maar mogen die nooit leggen op de snijtafel van ons intellect.

Wat een dwaling is in de kerk, is ook een dwaling op de collegebanken, wat op de kansel niet geleerd mag worden, mag evenmin

³¹⁾ Zie ook „interview met de Nieuwe Katechismus”, W. H. Velema, M. J. Arntzen, K. Exalto, Amsterdam 1967, blz. 54.

³²⁾ De Nieuwe Katechismus, blz. 64.

gedoceerd worden op de kathedèr.

Er verschijnen dissertaties, waarin belangrijke leerstukken, die het hart van onze belijdenis raken, aangevallen worden. Het hoort niet mogelijk te zijn om te zeggen, wetenschappelijk moet het vrij zijn, om zulke nieuwe opvattingen te huldigen. Ook de wetenschapsman heeft zich te binden aan Schrift en belijdenis. Is hij het niet eens met de leer van verzoening door voldoening, dan zal hij een bezwaarschrift bij zijn kerkeraad moeten indienen en nederig afwachten, welk antwoord komt. Alleen als hij met de Schrift kan aantonen, dat de oude belijdenis onjuist is, mag hij zijn mening propageren.

Vele hogescholen, ook theologische faculteiten, dreigen haarden te worden van verzet tegen het establishment. De invloed van Harvey Cox, Dorothee Sölle en anderen is vaak te bemerken. Men zet zich af tegen de defensie, tegen het Amerikaanse optreden in Vietnam, protesteert daartegen, zelden wordt gehoord een persoonlijke schuldbelijdenis, wordt gewezen op de grote scheiding die er is tussen God en ons, die alleen kan worden hersteld door ootmoedige schuldbelijdenis. Wat wordt er nog gehoord van de tollenaarsbende, o God wees mij genadig. Als we al te spoedig de autoriteiten, Portugal, Griekenland en anderen als de grote boosdoeners kunnen aanwijzen? Als we ons om de onderhandelingstafel zetten met de atheïsten en marxisten, en ze in veel opzichten gelijk geven. De „god” van Harvey Cox, van Robinson, van Altizer en Hamilton, van Dorothee Sölle, (hoe zeer hun godsopvatting nog mag verschillen) is voor een atheïst nog wel verdragelijk. God is dan niet meer de aanbiddelijke, voor Wiens aangezicht we moeten beven, de Heilige, Wiens lof door de engelen gezongen wordt. God is immers geheel ontluisterd tot een reisgenoot naar ons model en naar onze smaak. Wat zal men zich voor die God nog verootmoedigen?

Ph. J. Spener (1635-1705) heeft in een tijd van dode rechtzinnigheid er de nadruk op gelegd, dat voor de rechte beoefening van de theologie bekering en wedergeboorte nodig was, dat naast en in plaats van de holle rhetoriek bijbels-exegetische studien nodig waren, dat het vooral op persoonlijke vroomheid van de studenten aankwam.³³⁾

Zouden we in deze tijd, nu zo aangedrongen wordt op de studie van sociologie, psychologie, anthropologie voor de theoloog, voor de toekomstige predikant, deze woorden van Spener niet in gedachten houden?

En Voetius sprak in 1634 in zijn rede „over de vroomheid die met de wetenschap verenigd moet worden”. Daarin zeide hij o.a.: „Voor, omdat elk weldenkende moet zien en ieder vrome betreurt, dat deze tijd van een hersteld christendom bijna een terugval (in het heidendom) beleeft en, waar het bijgeloof (Voetius bedoelt het roomse geloof) is uitgedreven, libertinisme, epicureïsme, alledroevigste zorgeloosheid en losbandigheid, ja heel de wereld in gesloten slagorde ons aanvallen”. En in „Ta asketica sive exercitia pietatis” schreef Voetius dat allen die God in Christus liefhebben zich met alle krachten moeten toeleggen op de bevordering en verdediging van de praktijk der godzaligheid. Hij noemt in dit verband de ascetiek een deel van de theologie, die omvat de methode en beschrijving van de oefeningen der vroomheid. Devotie is de vrome en nederige liefde tot God, nederig wegens het bewustzijn van de eigen zwakheid, vroom wgens het rekenen met de goddelijke mildheid.³⁴⁾

Duidelijk en centraal moet blijven de leer dat er geen genade en vergeving is, wanneer we niet belijden het plaatsvervangend lijden van Christus, wanneer we niet erkennen dat we alleen daaraan deel kunnen krijgen door een ootmoedige schuldbelijdenis uit een gebroken en verslagen hart.

Gaat men aan deze grondwaarheden voorbij en legt men de nadruk op ontwikkelingshulp, ons inzetten voor de vrede, dan leidt dit noodzakelijkerwijs tot een nieuwe werkelijkheid, waar Christus en later Paulus, nog later Luther en Calvijn zo voor gewaarschuwd hebben.

Breukelen.

M. J. ARNTZEN

³³⁾ Zie Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche, XVIII, pag. 618.

³⁴⁾ Documenta Reformatoria Deel I, Kampen 1960, blz. 433/4.

Wat zouden we met Luther doen?

Op de 31ste oktober zijn er heel wat „herdenkingen” van de grote Reformatie gehouden.

Ik hoorde via de radio een mooie rede van prof. Velema. Ik las in de krant verslagen van redevoeringen van prof. Van 't Spijker en prof. Jonker. Door de „Driestar”, een scholengemeenschap van de rechter vleugel van de Geref. Bond in de Herv. Kerk, die van de Chr. Geref. Kerk, en van de Gereformeerde Gemeenten werd eveneens een herdenking van de Hervorming georganiseerd. En op verscheidene andere plaatsen heeft men hetzelfde gedaan.

In al die samenkomsten werd God gedankt voor het grote geschenk dat Hij in Luther en diens reformatorische arbeid aan zijn kerk, en in het bijzonder ook aan zijn kerk in ons land, heeft geschonken.

Toen ik over die Reformatie-herdenkingen nadacht kwam bij mij de vraag op: wat zouden de kerken waartoe al deze lofredenaars van de Hervorming behoren doen als Luther daarbij aanklopte om toegelaten te worden als lid, als ambtsdrager?

Wat zouden de Geref., de Chr. Geref., de Vrijgemaakte kerken, de Geref. Gemeenten

doen? Zou Luther een leidende functie mogen vervullen in de Geref. Bond?

Ik geloof dat deze vraag zin heeft.

We hebben immers allemaal gedankt voor het **geschenk van God** dat Hij in Luther gaf. De vraag komt dan onverbidlijk op je af: wat doe je met zo'n geschenk van God? Kun je er echt voor danken en tegelijk denken en/of zeggen dat daarvoor in je „eigen” kerkelijke gemeenschap geen plaats is?

Om het eens heel concreet te zeggen: wat zou b.v. de „vrijgemaakte” synode van Hattem doen als daar het verzoek van Luther ter tafel kwam om toegelaten te worden tot de bediening van woord en sacrament? Of bij die van de (synodaal) Geref. Kerken, de Chr. Geref. Kerken, de Geref. Gemeenten?

Ik weet het natuurlijk ook wel dat deze vraag, als ze Luther die voor meer dan vier eeuwen leefde werkelijk betrof, onzinnig is. Maar een goede verstaander begrijpt de strekking van deze vraag ten volle. En ik schrijf dit stukje speciaal voor goede verstaanders.

Ja, ik geloof echt dat deze vraag zin heeft.

Het komt er immers heel erg op aan wat je doet als je geconfronteerd wordt met een geschenk van God waarvoor je innig hebt gedankt?

Wat Calvin met Luther en de kerken die de Wittenberger reformator volgden wilde, is overduidelijk,

Aan Bullinger, de opvolger van Zwingli die weinig met Luther op had, schreef Calvin op 25 november 1544: „Daarom zeg ik: ook wanneer Luther mij voor een duivel schold, zou ik hem toch in zoverre eren, dat ik hem erkende als een **dienstknecht Gods**, die evenzeer aan grote gebreken mank gaat, als door voortreffelijke deugden uitblinkt.”

Dit is het evenwichtige oordeel van Calvin over zijn duitse medereformator. Als gebreken van Luther noemt hij diens prikkel-

baarheid, bitterheid en opvliedendheid. Zijn grote deugd is de restloze overgave aan de dienst van God die voor geen enkel offer ter rugdeinsde.

Calvin is steeds zonder meer bereid geweest een vereniging van de Luther en de hem volgende kerken tot stand te brengen. Hij ondertekende van harte de belijdenis van de Lutherse kerken. Daarbij bedenke men dat voor Calvin kerkelijke vereniging daarin bestaat dat kerken elkaar over en weer als ware kerken van Christus erkennen.

Na Luthers dood zijn een paar leerlingen van hem, Westphal en Heshusius, een felle, bittere polemiek tegen de Geneefse hervormer begonnen. Deze twee heren waren echte epigonen. Dat wil zeggen: ze hadden géén oog meer voor de diepste intenties van de door hen hogelijk vereerden leidsman, maar ze vertoonden wel, en in dubbele mate, diens gebreken!

In reactie op de vileine aanvallen van deze twee kerkpotentaten heeft Calvin toen een paar bewogen tractaten geschreven waarin hij uit alle macht worstelt om tot de eenheid van de Calvinistische en de Lutherse kerken te komen.

Tot zijn groot verdriet is deze eenheid niet tot stand gekomen. Maar de geschriften die Calvin tegen Westphal en Heshusius schreef blijven een monument van zijn door en door schriftuurlijke oecumenische gezindheid.

Ik zal een fragment uit één van deze geschriften laten afdrukken.

Na vier eeuwen voel je nog de bewogenheid, de geladenheid waarmee Calvin om de eenheid in het kerkelijke worstelde.

Calvin schreef o.a. het volgende:

„Wat men ook moge zwetsen, wij zijn zeker

vervolg op pag. 338

De anatolische¹⁾ apostolische kerk van Thessaloniki

De lezers van ons blad hebben er recht op te weten, hoe het is afgelopen met de geldinzameling voor de griekse broederschap. Zoals U zich herinnert, zaten ze dringend verlegen om een film-projector voor hun evangelisatie-werk. Ik wierf daar geld voor en sprak het voornemen uit, het geschenk persoonlijk te gaan brengen.

Welnu, het geld is er gekomen (f 4.373,35) en het apparaat is er, door bemiddeling van een broeder met 25% korting, voor gekocht (f 3.500,97). Van de rest (f 872,38) is 'n gedeelte van de reis (f 350,-) bekostigd, waarvoor trouwens 'n deel van 't restant (f 100,-) door 'n geveer expresselijk was bestemd. Er is dus nog 'n bedrag van f 522,38 over. Een meer gedetailleerde financiële verantwoording heb ik afgelegd voor twee leden van mijn kerkeraad, die ten bewijze van akkoord met hun namen onder dit artikel plaatsen.

Nu verder over mijn reis naar Griekenland, die niet in de eerste plaats toeristisch was, maar meer ten doel had, de gemeente die onze hulp had ingeroepen, nader te leren kennen. Wij, dat wil zeggen, mijn vrouw en ik, hebben de reis per auto gemaakt en tamelijk voorspoedig voltooid. Allerhartelijkst zijn we in Thessaloniki ontvangen en hebben ongeveer tien dagen gelogeed bij één der twee voorgangers, ds Andreas Tsangalides, degene die eerder het informerende artikel schreef voor ons blad. Gedurende de tijd van ons verblijf zijn we bij verschillende gezinnen der gemeente ter maaltijd geweest, om nader kennis te maken, voorzover de taal-barrière ons dat toestond en 's zondags in de kerk

ontmoetten we de gemeente in haar geheel. Gesprekken met de predikanten, die ook engels spraken, vulden de leemten in onze uiteraard gebrekkige indrukken aan.

We kunnen naar waarheid zeggen, dat wij onder christenen geweest zijn. Onder „saved christians” (= verlost, d.w.z. echte christenen), zoals ze zelf in een eigenaardige onderscheiding zeggen, die wel begrijpelijk wordt tegen de achtergrond van een staats- en volkskerk als de grieks-orthodoxe, waarin veel veruiterlijkt christendom wordt gevonden.

Zij noemen zichzelf anatolisch en apostolisch, een benaming, die ze voor betere geven en die niet denominationaal bedoeld is, zodat een vergelijking met onze veelsoortige apostolischen niet in aanmerking komt. Ze zijn trouwens met elkaar erg klein. In Thessaloniki is er een gemeente van plm. 50 leden en op een dorpje in de buurt een nog kleinere groep, bestaande uit familieleden van de Thessalonicenzen. Het is ook allemaal pas begonnen in 1965, toen een geëmigreerde oom uit Amerika terugkwam en zijn eigen bekering aanstekelijk overdroeg op zijn twee neefs (ook onderling zijn ze neefs), die nu als predikanten optreden, ds Elias Antoniadis en de eerder genoemde ds Tsangalides, de eerste op een atheense, de laatste bovendien op een londense bijbelschool opgeleid. Beiden zijn ze evangelist en beiden verzorgen ze ook de kleine gemeenten, die uit hun evangelie-prediking ontstaan zijn.

Contacten naar buiten toe hebben ze wel, bijvoorbeeld met de presbyteriaanse kerk, met de congregationalisten, met de vrij-evangelischen. Maar tot aansluiting komt het niet, met de presbyterianen niet vanwege

hun lidmaatschap van de Wereldraad, met de congregationalisten en vrij-evangelischen niet vanwege hun onderwaardering van het kerkelijk ambt en (merkwaardig!) vanwege hun leer van de kenosis (dat Christus bij zijn verblijf op aarde afstand gedaan heeft van zijn goddelijke natuur.) Dit laatste verdoen ze vooral tegen de vrij-evangelischen (daar!) aan. Een kerkverband trof ik er niet in georganiseerde vorm aan. Maar dat is geen wonder bij zo een klein aantal gemeentes. Hun constitutie, dat is een soort belijdenisschrift en kerkorde in enen, voorzag wel in een meerdere vergadering. Het punt, waarop zij een duidelijk afwijkende mening ten opzichte van onze gereformeerde traditie hebben, is de verwerping van de kinderdoop. Dat was geen verrassing voor ons, want geen enkele kerk, die in deze tijd ontstaan is, heeft de kinderdoop nog. Wat wel opviel was, dat ze dit punt niet te zeer dreven. Wie zei genoeg te hebben aan zijn doop als kind in de grieks-orthodoxe kerk, werd met rust gelaten. Meestal is de afwijzing van de kinderdoop fanatieker. In plaats van de kinderdoop kent men, zoals vaker, wel een kinder-opdracht, ten teken dat men gelooft dat het kind onder Gods bemoeienis valt, om het woord verbond nu maar te vermijden, dat in die kringen niet zo leeft. Het is hier de plaats niet om lang over dit confessionele punt te spreken, maar het is wel goed, wanneer men afwijzing van de kinderdoop aantreft, na te gaan in wat voor vorm de afwijzers de kinderdoop kennen. Dat is voor wat de griekse staatskerk betreft, een haast onder bijgeloof bedolven vorm, waar nog bijkomt, dat de doop een nationaal insigne is; men kan bij de geboorte niet ingeschreven worden in het bevolkingsregister zonder doopbewijs. Ik heb gezien, dat onze broeders zich daarvoor een beetje inconsequent behielden met een verklaring omtrent opdracht. Men moest daarbij wat knoeien met het invulformulier en de autoriteiten schenen dat te nemen. Overigens vrezen de broeders de confrontatie met de overheid niet.

Officieel is er godsdienstvrijheid en lijkt mij de situatie beduidend gunstiger dan in het Spanje van een tijdje terug. Maar het wil toch nog wel eens voorkomen op het platteland, dat de burgemeester, meestal niet uit eigen beweging, maar opgestoot door de dorps-pope, het evangelisatie-werk de voet probeert dwars te zetten. Enige evangelisatie-ervaring van de broeders predikanten is hiervan het gevolg.

Hoe denken zij nu over het kolonelsbewind, zult u (al lang) willen weten. Ik moet zeggen, dat ik zo vers na München wel wat moest wegslikken, alvorens de geneugten van een meer democratisch bestel aan te prijzen. Maar ik heb het toch gedaan, omdat het land mij inderdaad wat over-militair aandeel. Welnu, ik heb de indruk, dat het de Grieken wel goed is, zolang het maar Grieken zijn, die over hen regeren, en bijvoorbeeld geen Turken, zoals, zeker in Macedonië, eeuwen het geval geweest is. De griekse soldaat is bij de bevolking populair, omdat hij een griekse soldaat is. Met andere woorden, de nationale gedachte is daar nog nieuw. En let maar eens op: militaire inspanning gaat met de nationale gedachte op en neer. Ook hier treed ik weer niet direct in beoordeling. Ik wil me daar best eens aan wagen, maar voorlopig niet op krantenpapier.

Tenslotte, hoe moet het nu verder met ons contact? Eerlijk gezegd, weet ik dat niet. Financiële steun, zoals we nu een paar keer geboden hebben, kan misschien voor een bepaald project nog eens een keer herhaald worden. Ik denk bijvoorbeeld aan het adopteren van iemand, die een nederlandse theologische opleiding begeert, in Kampen-binnen of Apeldoorn. Voor de normale begroting ontvangt men steun van de Bible Union, althans leden daarvan, in Amerika en Canada. Helemaal straatarm zijn de mensen daar trouwens niet. Misschien valt ook op het gebied van leetuurvoorziening wel iets te doen. Daar is al een klein beginnetje mee gemaakt.

C. Groot
F. van Halm

H. de Jong

¹⁾ Anatolië: aanduiding van Klein-Azië en omgeving.

AMSTERDAM — H. E. S. WOLDRING

Roeping en verantwoordelijkheid

Vorige week en twee weken geleden heb ik een korte schets gegeven van de achtergrond van het liberalisme en het socialisme. Het ging voornamelijk om de uitgangspunten en de aksentverschillen in de opvattingen over het overheidsoptreden. De kapitalistische trekjes in het kamp van de liberalen komen tot uiting in de aksentuering van de vrijheid van de individuele mens in konsumptievrijheid, eigendomsrecht, vrije vestiging e.d. Tegenover de socialisten hebben de liberalen ook vaak de belangen der kapitaalverschaffers verdedigd, evenals de belangen van het bedrijfsleven en van de kommercie in het algemeen (bijv. in de reclame).

Wanneer men de belangen van het bedrijfsleven te sterk aksentueert en het jagen naar winst zonder beperking aanvaardt, dan vormt zo'n visie een bedreiging voor de ontplooiing van de mensen in andere sectoren van het leven. Wanneer de belangen van de bedrijven zonder meer als criterium genomen worden en deze bedrijven derhalve (om nog meer winst te maken) de lonen zouden kunnen verlagen, evenals de kwaliteit van de produkten, dan zouden de belangen van de gezinnen en van de konsumenten in het algemeen zeer ernstig geschaad worden. Daarom kennen wij gelukkig een van overheidswege vastgesteld minimumloon, een warenwet, sociale wetten, enz.

In het socialisme worden de aksenten op de gemeenschap gelegd, hoewel men terdege oog zegt te hebben voor de belangen van de individuele burgers. Wat dit laatste betreft wordt vooral gewezen op de economisch zwakkeren.

Dreigen in het liberalisme de belangen van het bedrijfsleven andere levensterreinen te overwoekeren, in het socialisme dreigt dit te gebeuren door een overaksentuering van „de gemeenschapsbelangen” (nationalisering van partikuliere produktiemiddelen e.a.).

Nu zegt men wel: ja, maar het valt toch allemaal wel een beetje mee? Die achtergrondbeschouwingen zijn wel aardig, maar i.v.m. de verkiezingen moeten wij letten op de konkrete programmapunten van de partijen. Juist omdat het in de aan de partijprogramma's ten grondslag liggende politieke filosofie om aksentverschillen gaat, is het belangrijk deze achtergrondbeschouwing in de partijkeuze een beslissende rol te laten spelen. Wie het rapport Mansholt en het „liberaal manifest” leest, merkt deze aksentverschillen in de verschillende politieke filosofieën duidelijk op.

Men doet de politieke partijen en zichzelf geen recht door alleen af te gaan op onderdelen van partijprogramma's. Deze **onderdelen** staan (zoals het woord reeds zegt) niet op zich zelf, maar hebben hun plaats binnen een groter kader.

De christelijke partijen hebben tegen de politieke filosofie van de liberalen en van de socialisten altijd nee! gezegd. Vooral de ARP heeft zich altijd sterk gemaakt in het ontwikkelen van **eigen** politieke filosofie.

Schetsmatig wil ik hier in hoofdlijnen iets van zeggen.

1. Politiek-bezig-zijn heeft in de eerste plaats te maken met het vormgeven aan de samenleving en wel, waar mogelijk, met behulp van de macht van de overheid. Een politieke filosofie is een meer of minder uitgewerkte beschouwing, waarin deze activiteiten geargumenteed en gericht worden. Een politieke filosofie bevat dus een bepaalde maatschappijbeschouwing en deze laatste gaat altijd samen met een bepaalde mensbeschouwing. Beide komen voort uit een bepaalde religieuze overtuiging. Bijv. de autonome mens, die zichzelf genoeg is. De christelijke geloofsovertuiging heeft een andere mensbeschouwing nl.:

2. de mens „het beeld Gods”. Waar in de mens precies het beeld van God is, lijkt mij een principieel niet te beantwoorden vraag. Maar er is wel het een en ander over te zeggen. God heeft de mens gemaakt en dat is aan de mens te zien. De mens draagt het stempel van zijn Oorsprong. Of en in hoeverre het „beeld Gods-zijn” door de zonde verloren is gegaan, is moeilijk te beantwoorden. Hoezeer de mens vaak tegen God, zichzelf en zijn naaste in kan gaan, hij kan zich niet van zijn geschapen-zijn ontdoen. Dit is een normatief gegeven. God heeft de mens met koninklijke waardigheid gekroond en daarin onderscheiden van de dieren.

3. De mens heeft in deze wereld een beheersende, beter: beherende functie. Vroeger vaak „kultuuroopdracht” genoemd. Hij is geroepen de mogelijkheden in de werkelijkheid zoveel mogelijk tot ontwikkeling te brengen. Bodemschatten kan men benutten, dieren kan men gebruiken, industrieën tot ontwikkeling brengen. Vandaag beseffen wij goed, dat er roofofbouw op bodemschatten en andere natuurrijdommen gepleegd wordt, dat diersoorten uitgeroeid zijn en onze afvalstoffen zo talrijk zijn, dat de natuur ook daardoor bedreigd wordt. Het mensenleven zelf wordt bedreigd.

De kultuuroopdracht betekent ook het vormgeven aan de samenleving. Zowel aan de direkte tussenmenselijke verhoudingen als aan de verhouding tussen de grotere samenlevingsstructuren onderling. D.w.z. het bouwen aan goede verhoudingen tussen staat en gezinnen, staat en bedrijven, bedrijven onderling, staat en kerken, producenten en konsumenten, werkgevers en werknemers. Daarbij is het van het grootste belang aandacht te

hebben voor de problemen van de sociaal en economisch zwakkeren, de „stemmelozen”.

4. Daarom wordt in het rapport van de christelijke partijen regelmatig gewezen op de verantwoordelijkheid van de mens. Het bijbelse woord „rentmeesterschap” wordt terecht in dat verband gebruikt. Dit woord komt voor in het verhaal van Lucas, hoofdstuk 16. Tegen de rentmeester wordt gezegd: „Doe verantwoording van uw beheer.” Het „beeld Gods”-zijn van de mens en zijn kultuuroopdracht brengen direkt met zich mee, dat de mens er verantwoording van moeten afleggen. Hij wordt ter verantwoording **geroepen**, wordt **verantwoordelijk** en **aansprakelijk** gesteld.

5. Deze elementen hebben in de antirevolutionaire maatschappijbeschouwing altijd een grote rol gespeeld. De mens is een verantwoordelijk wezen, d.w.z. hij moet in zijn gedrag, zijn doen en laten, antwoord geven in konkrete situaties en samenlevingsverbanden. Hij geeft overeenkomstig de aard van de betreffende samenlevingsvormen door zijn handelen er mede vorm aan.

Er wordt tegenwoordig veel gesproken over de structuren van de samenleving. En wanneer men dan over maatschappijkritiek spreekt, dan wil men de structuren veranderen. Dit is op zichzelf zeer juist. Politiek heeft immers te maken met het vormgeven aan de samenleving. Wij moeten echter goed weten waar wij het dan over hebben. Daarom is een meer of minder uitgewerkte politieke filosofie nodig.

Het kan immers gebeuren, dat in de loop van de tijd door de opeenvolgende generaties op verkeerde wijze vorm gegeven is aan de samenleving. Het is noodzakelijk voortdurend een maatschappij-kritische waakzaamheid te hebben en derhalve je voortdurend af te vragen: Wat is traditionele ballast, wat is het eigene naar de aard van deze of die samenlevingsstructuur?

Wij zijn zo gauw geneigd om het „historisch gegroeide”, waar wij aan gewend geraakt zijn en waar wij vertrouwd mee zijn, te beschouwen als normaal of normatief. Het was „normaal” dat studenten geen inspraak hadden en dat werknemers zich koest moesten houden.

Ja, is dit zo normaal?

Is het niet veeleer in strijd met de aard van de bedrijfs- en universiteitsgemeenschap?

In elke levende werkgemeenschap hebben **alle** deelnemers recht op een eigen ontplooiing overeenkomstig hun roeping binnen die gemeenschap. Het is in het verleden vaak gebeurd en het gebeurt nog, dat de belangen van de kapitaalverschaffers en bedrijven heersen over die van de werknemers en hun gezinnen. Het is volkomen gerechtvaardigd, dat de werknemers hun belangen zo goed mogelijk geldend willen maken tegenover die van de werkgevers. Zij hebben hun zeer terechte belangen overeenkomstig hun positie en roeping binnen het bedrijf als **werkgemeenschap**.

Werknemers en studenten zijn een paar keer overgegaan tot het bezetten van fabrieks- en universiteitsgebouwen. In de gereformeerde gezindte zijn de meeste mensen hier tegen. Ik ook! Het is echter opvallend hoe gemakkelijk over deze zaken vaak geoordeeld wordt.

Prof. Velema uit Apeldoorn sprak n.a.v. de bezetting van Enka in Breda over diktatuur van de arbeiders. Anarchie zou dreigen.

Zijn de belangen van de kapitaalverschaffers niet altijd overheersend geweest? Heeft hun overheersing niet vaak als een soort „diktatuur” gegolden? Zijn de werknemers in de meeste gevallen niet de economisch zwakste partij? Juist in de kring van de gereformeerde gezindte, de „kleine luyden”, mag verwacht worden, dat men deze problemen scherp aanvoelt en inzicht heeft in de problemen die aan de bezettingen **ten grondslag** liggen. Prof. P. S. Gerbrandy schreef in zijn „strijd voor nieuwe maatschappijvormen”: „Het in-droeve van onze situatie is dit, dat men wel gevoelt, dat het gevaar dreigt, dat de ondernemersfunctie in haar merg wordt aangetast, maar niet gevoelt dat ge net zo goed de onderneming en het bedrijf naar het leven staat als men de arbeidersfunctie in haar merg aantast.”

De gereformeerden zijn toch niet zó liberaal denkend geworden, dat de kapitaalbelangen zwaarder gaan wegen, naarmate men de „kleine luyden” steeds meer ontgroeit? Egoïstische overwegingen kent elk mens en liberale gedachten hebben in brede lagen van onze bevolking wortel geschoten. Juist christenen kunnen weten, dat zij tegen deze overwegingen en gedachten de strijd hebben aan te binden.

De kapitaalbelangen, de rentabiliteit van de onderneming, mogen niet zonder meer heersen over het belang van het voortbestaan van de werkgelegenheid en dus over de belangen en de roeping van de werknemers (ook in hun gezinnen).

Terecht wordt in het rapport van de christelijke partijen gepleit voor het ontmaskeren van onrechtvaardige machtsverhoudingen. Er wordt op gewezen, dat de mens zich naar zijn roeping binnen de samenlevingsstructuren moet kunnen ontwikkelen. En dit niet zomaar uit humanistische motieven, maar omdat hij voor God en mensen verantwoording moet afleggen. Hij kan nl. aansprakelijk gesteld worden voor zijn handelen. Dat is uniek voor het mens-zijn. Volgens het genoemde rapport: „uniek omdat hij het kostbaarste uit de Schepping is.”

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Leven en dood

Vrijwel nimmer kan worden ingegaan op correspondentie, die naar aanleiding van artikelen opbloeit. Hoe verleidelijk dit ook zou zijn. De regel is nu eenmaal: of corresponderen of artikelen!

Voor ditmaal echter een paar reacties vanwege twee grote taboes: levensoorsprong en levenseinde. Eerst een brief van een broeder, daarna (lest best) een reactie van een zuster. De broeder vroeg enige aanvulling op het artikel Gesprek met een Zelfmoordenaar.

Uw artikel van 8 september nog eens overgelezen! (Ik lees ze altijd erg graag.) Wat de kern van de zaak betreft dacht ik niet, dat u die geraakt had 1). Ik heb de indruk, dat u de lezers met zelfmoordplannen bij voorbaat wilt troosten 2).

Laat ik vooropstellen, dat het veluwe oordeel uit den boze is. God is rechter, die beslist. Laat ik zelfs vooropstellen, dat alle zelfmoordenaars zalig kunnen worden. Wat ons betreft en wat God betreft. En toch blijft er staan wat u schreef: jij was ziek en zieke mensen doen wel eens rare dingen; je was ziek van denken en ziek van hart. — En dan haalt u Romeinen 8 aan. Deze sprong is te groot! Eén ding kan ons scheiden van de liefde van Christus: onze eigen zonde 3). En waar iemand ziek van denken en ziek van hart is, zal hij dagelijks moeten worstelen met God, om vanuit de verzoening ook beter te worden van denken en van hart 4). Daarbij zullen de mensen elkaar moeten helpen. Dat is een geweldige taak. Zien waar je medemens mee worstelt en hem terecht brengen. Dan moet de bevrijding komen door de kracht van het Woord en de Geest. 5)

Het ziek zijn van hart en van denken is onverenigbaar met het verzoenende lijden van Christus en het geloof daar in. Ik denk dat we te weinig leren tijdig te vechten tegen de geestelijke boosheden in de lucht, en de kwade dingen, die naast ons liggen, als we het goede willen doen, zoals Paulus schrijft 6). En onverwachts wor-

den we overvallen en meege-sleurd 7). Slaaf van verkeerde dingen, die ons denken en ons hart ziek kunnen maken.

Schrijf daarover. Dat daar de gezondmakende kracht van Jezus moet doorbreken, opdat alle gelovigen blij en bevrijd leven 8). God wil geen zieke gelovigen; Hij heeft de krankheden op zich genomen! Hij wil dat christenen bevrijde, blijde mensen zijn en dat we wat voor elkaar doen, als we nog ziek zijn. Je zou kunnen zeggen: door de zonde worden we telkens ziek, via verzoening en bekering komt er genezing. 't Is maar summier — maar ik hoop dat u het begrijpt 9).

Laat me deze goede brief van enkele genummerde kanttekeningen mogen voorzien. Dan begin ik met 1). Neen, dat dacht ik ook niet. De kern van de zaak laat ik altijd graag voor mijn lezers liggen. Ik lust ook niets, wat een ander voorgekauwd heeft.

Maar 2): in genen dele! Zo lang wij vromelijk strijden tegen elke zonde is er hoop. Maar willen wij ten laatsten dage voor de rechterstoel van Jezus Christus zonder verschrikken kunnen verschijnen... dan moeten we dit leven niet beëindigen door te zondigen met opgeheven hand. Ik zet geen deur open. Maar ik trachtte te voorkomen, dat christenmensen een deur hard achter iemand dicht slaan. Ad 3). Neen, de Schrift spreekt anders. Zelfs onze eigen zonde, die tegen onze wil in ons is overgebleven, kan ons niet scheiden van Christus' liefde. Er is maar één onvergeeflijke zonde — en dat is geen zelfmoord. 4) Dagelijks worstelen — en dat voor een ziek mens — kan iemand uitputten!

5) Zolang wij elkaar helpen gebeurt er niets. Maar als er „iets gebeurt” was er geen helper. En daar gaat het om.

6) Zeker waar. Laten we de daad maar bij het woord voegen.

7) Maar zelfmoord komt nooit onverwachts. Geen zonde wordt bedreven, die niet eerst is doorgedacht. Uit het hart komt alles voort, wat verkeerd is. Een enquête heeft trouwens voor enkele jaren uitgewezen,

dat de grote meerderheid der suicide-gevallen tevoren was aangekondigd, dan wel had kunnen zijn voorzien.

8) Jawel. Jawel! Ja, amen! Maar juist in de kerk, waar de vrede door Christus' bloed aanwezig en verkrijgbaar is, wonen zo veel mensen, die anderen het leven verzuren, vergallen, verpesten; op een wijze, zoals alleen bij kerkmensen mogelijk is. Elke uiting van blijdschap, elk lied, elk halleluja (al is het maar uit zelfbescherming tegen ongelooft!) wordt dan zo „lekker” doodgeslagen, weggehoond. Juist in de kerk gaat de Satan rond als een hongerige leeuw. En zalig, die door kerkelijke hoon niet wordt tot val gebracht, maar die blijft zingen... voor zijn leven. Want wie niet meer mag zingen van Gods genade... die wordt door zijn „christelijke” omgeving tot eeuwig zwijgen gebracht.

9) Ja, ik begrijp het. En alle lezers zullen het begrijpen. Alleen als we ons vastklampen aan Christus' genade kunnen wij verder. Hij geeft uitkomst — tegen de dood.

—o—

En dan een lieve zuster, die getroffen is door de vraag: Hoe groot wordt uw gezin?

Al enige dagen speel ik met de gedachte, u te schrijven n.a.v. uw artikel van 6 oktober. U gaf uw mening over gezinsvorming 1) en dat gaf mij stof tot overdenken.

Een gezin stichten met een talrijk kroost is inderdaad waard, nuchter te worden overwogen. Niet iedereen kan dit lichamelijk en geestelijk aan. Maar zij die dit menen wel aan te kunnen... ik zie niet in dat ze zondigen 2). Een ander te kort doen of zo iets. Ik blijf het zien als een persoonlijke zaak, al zult u en zullen velen met u de leefruimte moeten delen. Deze kosmos is nog steeds, zal dat ook blijven, bezit van onze Schepper, voor ál zijn schepselen. Wij zien immers geen kans één belletje zuurstof te vormen zonder Zijn wil, om deze aarde leefbaar te maken? En de vraag: of de maatschappij zit te wachten op onze kinderen, of er levenskansen zijn etc., klonk mij zo werelds. Zal er straks eten genoeg zijn? Het mag geen vraag zijn 3). Er zijn toch beloften van de Heere, ook en zeker voor deze tijd? „De Heere laat de rechtvaardige geen honger lijden”. Niet bezorgd zijn voor eten, drinken en kleding. De Vader weet wat we nodig hebben 4).

Momenteel baadt ieder zich in weelde en de godvergetenheid is groter dan ooit. Gewelfde huizen, doorvoede magen, uitpuilende kleerkasten, waarvan de inhoud per modegril wordt vervangen door het laatste snuffje. Het incurante spul is voor de heidenen, bekeerd of onbekeerd; als je 't maar kwijt bent. In grote gezinnen moet het langer gedragen worden, mode of niet. Ja, zo'n stel houdt je de noppen van de kleren, om met ons voorgelacht te spreken. Erg? Nee toch? Dat is toch geen werkelijk levensbelang?

Wat ons bezig houdt is dit: zullen onze kinderen staande kunnen blijven in deze boze tijd? 5). Ons dagelijks gebed is niet in de eerste plaats om voedsel — maar wel of wij en onze kinderen bewaard mogen blijven in het rechte geloof; of we geleid mogen worden door Gods Geest. Al het andere wordt ons bovendien geschonken 6).

U vraagt misschien: zie je dan niet dat deze wereld uitloopt op een grote catastrofe? Ja, onmiskenbaar. Maar zou de Heere Jezus voor die tijd niet terug kunnen komen? Wij helpen God graag een handje met zorgen voor de toekomst 7). Maar de Bijbel leert ons immers, dat elke dag genoeg heeft aan zijn eigen kwaad en dat er geen vader is, die zijn zoon een steen zal geven als die hem om brood vraagt. Hoeveel te meer onze hemelse Vader.

U bent toch niet boos, dat ik u hiermee lastig val? Voor veel artikelen van u heb ik echt waardering. Als het geen zaak van mijn geweten was, zou ik u hiermee niet vermoeien.

De gedachte: ziet deze broeder het nu wel goed? laat me niet met rust 8). Ik heb u in bescheidenheid mijn mening willen zeggen. Hartelijk dank, dat u deze simpele moeder hebt willen aanhoren.

—o—

Nu, zo erg simpel is deze moeder ook weer niet. En dat is evenmin de zuster, die me telefonisch op echt vriendelijke wijze in de haren vloog. Laten deze zusters, noch de andere lezers en lezeressen, het mij euvel duiden als

ik in enkele aantekeningen op de gestelde kwesties nader inga.

Dat begint dan met 1). Gaf ik mijn mening? Nee, die gaf ik niet. Mijn mening houd ik wel voor me. Ik riep bij mijn lezers hun eigen mening op, teneinde die te realiseren ten overstaan van de Bijbel. Dit vooraf, om verder misverstand te vermijden. En als u dit moeilijk gelooft: leest u dan het slot van mijn artikel nog eens na.

2) U ziet niet in dat stichters van grote gezinnen zondigen? Ik ook niet. En zo heb ik het bepaald ook niet bedoeld of gezegd. Ik wilde slechts enig pleit voeren voor hen, die niet tot het stichten van grote gezinnen overgaan. Blij, dat u me de kans geeft, dit expliciet te zeggen.

3) Dat durf ik niet helemaal te beamen. Maar ik ben blij met uw zekerheid.

4) Dat is vast en zeker. En fijn, dat u deze toets aan mijn artikel geeft; het was juist, wat er aan ontbrak.

5) Volkomen waar. Dat is het voornaamste, als wij aan de toekomst van onze kinderen denken. Maar — en nu komt er een schriftuurlijk maar.

Maar — in het volmaakte gebed wordt ons geleerd eerst voor ons dagelijks brood te bidden; daarna voor vergeving en verlossing. Deze volgorde is niet om te verwaarlozen. Het natuurlijke komt eerst, zei Paulus, daarna het geestelijke. Honger heeft geen oren, zegt het Leger des Heils, en deelt eerst soep uit — daarna het Evangelie. Ook deze dingen zijn waar.

6) U denkt aan: zoekt eerst het koninkrijk Gods... dat is juist.

7) Nu gaat het over bidden en werken. Bidden zonder werken is waardeloos, zijn we dat eens? En werken zonder bidden is waardeloos, zijn we dat ook eens? God de Heere werkt op ander niveau dan wij — maar dan voor honderd procent. En Hij vraagt ons onze verantwoordelijkheden te aanvaarden, op menselijk niveau — eveneens voor honderd procent. We kunnen niet met het oog naar boven auto rijden — en dan op Gods voorzienigheid vertrouwen. We kunnen in het moderne chaotische verkeer evenmin op onze handigheid vertrouwen — en God de Heere voor de zondag bewaren.

8) Dat is nu zo fijn. Want deze broeder ziet alles niet goed. Er is geen enkele schrijver onder ons, die alles goed ziet. Daarom waarschuwt hij van tijd tot tijd, dat u niet alles moet geloven, wat u (van hem of van een ander) leest. Maar hij heeft u aan het denken gekregen. Dat is genoeg waardering.

Vervolg van pag. 235

WAT ZOU DEN WE MET LUTHER DOEN ?

niet door een menselijke beschikking uit de verstrooiing van het pausdom tot die eenheid samengebracht welke er thans is."

En dan tekent Calvijn dat waaromtrent Gereformeerden en Lutheranen het eens zijn met deze woorden: „Over de éne God en de ware, rechte wijze om Hem te dienen; over de verdorvenheid van de menselijke natuur en de zaligheid uit genade; over de manier waarop rechtvaardigheid verkregen wordt; over het ambt en het werk van Christus; over de bekering en haar uitwerking; over het geloof dat ons heilszekerheid schenkt; over het gebed en over alle andere hoofdpunten wordt immers overal bij ons hetzelfde verkondigd. Wij roepen de éne God, onze Vader, aan in het vertrouwen op dezelfde Middelaar; dezelfde Geest der aanneming tot kinderen is ons een onderpand van onze toekomstige erfenis; door hetzelfde offer heeft Christus ons allen verzoend; op dezelfde gerechtigheid die Hij voor ons verworven heeft vertrouwt ons aller hart en wij beroemen ons op hetzelfde Hoofd."

Nadat Calvijn zo de bestaande eenheid tussen Lutherse en Gereformeerden heeft getekend gaat Hij zo verder: „Het zou toch wonderlijk zijn als Christus, die wij allen loven als onze Vrede, die aan alle vijandschap een einde heeft gemaakt en God in de hemel met ons verzoend heeft, niet óók zou maken dat wij op aarde een broederlijke vrede onderhouden. Wat moet ik nog zeggen over onze opdracht om dag in dag uit te strijden onder dezelfde banier tegen de Antichrist en zijn tirannie tegen het afschuwelijke bederf van de christelijke religie, tegen de goddeloze bijgelovigheden en de ontheiliging van al wat heilig is?"

Calvijn eindigt dit appèl op zijn Lutherse broeders met deze woorden: „Is het voorbijzien van zovele tekenen van heilige saambinding en van deze overeenstemming, welke zo kennelijk door de hemel werd gesanctioneerd en het veroorzaken van scheuring onder hen, die in hetzelfde leger strijden niet even wreed als de goddeloze verscheuring van Christus?"

Zo sprak Calvijn vóór vier eeuwen.

Van de vereniging met de Lutherse is niets gekomen. Het heeft maar een haar gescheeld of Calvijn was door de Lutherse kerken officieel in de ban gedaan!

Neen, van de vereniging met de Lutherse is niets gekomen.

En of deze ellende nog niet groot genoeg is hebben de gelovigen, die Calvijn erkennen als hun geestelijke Vader, de kerken die deze Reformator volgen op een schandelijke wijze uiteengescheurd!

Hoe lang zal deze God ontorende toestand nog voortduren?

Denkt men werkelijk dat men op de zegen des Heren, op een waar Geestelijk reveil mag rekenen als men in deze zonde volhardt?

Kampen.

C. VEENHOF

„De toekomst maken"?

Het is wel tot alle meelevende kerkmensen doorgedrongen dat er een „nieuwe theologie" in opmars is.

De tijd waarin Barth de hegemonie in de theologische wereld bezat is (voorgoed?) voorbij.

Al kunnen de meesten niet onder woorden brengen waarin de „nieuwheid" van die theologie bestaat, door een in omgang met de bijbel ontstane en ontwikkelde geloofsintuïtie beseffen ze die wel. Ze merken dat er „anders" gedacht, gesproken, geleefd en vooral

ook gepreekt wordt dan vroeger. Er wordt „anders" gepreekt over God, over Christus, over het heil, over de wereld, over het „werken" van de mensen, over de toekomst. En ze beseffen dat dat „anders" spreken in feite een „heel iets anders" preken is. Ik vermoed dat de tienduizenden positieve reacties op het „Getuigenis" een gevolg zijn van het besef dat er anders gedacht, gesproken, geleefd en geleefd wordt.

Het is evenwel nodig zich er goed rekenschap van te geven waarin de „nieuwheid" van die nieuwe theologie — ze is in feite een variatie op een heel „oude" — bestaat.

In de voorbije weken wees ik in verband daarmee wat men over de verzoening leert.

Ik wil nu iets anders noemen. Iets waarop prof. Van Niftrik in zijn laatst verschenen, zeer boeiende studie attendeerde. Ze heeft tot thema „Universele en individuele eschatologie."

Van Niftrik wijst er daarin op dat in die nieuwe theologie het in de reformatorische theologie zo verdachte begrip „coöperatie" — „samenwerking" — van de mens met God bij het verwerven van het heil weer een grote plaats krijgt. Zoals men weet is die „samenwerking" een typisch rooms-katholiek en ook een echt remonstrants dogma.

Ik zal letterlijk citeren wat Van Niftrik schrijft: „Samenvattend kan ik opnieuw Schillebeeckx (de meest gezaghebbende rooms-katholieke theoloog in ons land - C.V.) citeren als hij schrijft: „Zo ontstaat een ingrijpende ommekeer: Degene (nl.: God - C.V.) die we vroeger vanuit een oudere mens- en wereldopvatting, de „Geheel Andere" hadden genoemd, toont zich nu als de „Geheel Nieuwe", degene die **onze toekomst** is en menselijke toekomst nieuw maakt. Hij toont zich als God die ons in Jezus Christus de mogelijkheid schenkt toekomst te maken, dat wil zeggen, alles nieuw te maken en de zondige geschiedenis van onszelf en van allen te overstijgen."

Men zal moeten erkennen (aldus prof. Van Niftrik), dat dit geen geringe zaak is. Wij krijgen de mogelijkheid de toekomst te maken! Niet maar de toekomst in de gewone menselijke zin van het woord, neen veel méér: wij krijgen de mogelijkheid alles **nieuw** te maken en de zondige geschiedenis van onszelf en van allen te **overstijgen**. Eerlijk gezegd kijk ik met verbijstering tegen zulk een uitspraak aan. Ik kan in zulk een uitspraak niets terugvinden van de reformatorische rechtvaardigingsleer: Simul peccator et justus (tegelijk zondaar en rechtvaardige - C.V.). Zijn wij dan niet alleen in **Christus** gerechtvaardigd en geheiligd? Kunnen wij, stellig door middel van coöperatie met God en even stellig met behulp der genade (wij blijven op een bepaalde manier vroom!) de zondige geschiedenis van onszelf en van allen **overstijgen**? Mag dat nog eschatologische verwachting heten? Ik dacht, dat de gelovige in een echt bijbelse eschatologische verwachting gaat zingen: Slechts van U zij 't heil verwacht..."

Tot zover prof. Van Niftrik.

Inderdaad lees je zo'n uitspraak van Schillebeeckx met verbijstering.

Hoe kan men na een wereldgeschiedenis die berstens vol is van alle mogelijke, soms beestachtige goddeloosheid: van geweld, bloed, bedrog, wreedheid, manipulatie, raffinemens, uitbuiting, geloven dat dat opeens radikaal anders zal worden?

Hoe kan men zo iets zeggen als men in de Schrift leest én in de werkelijkheid ziet dat de goddeloosheid steeds groter, steeds gemener en ook steeds algemener wordt?

Vergeet men dat onze Heiland zelf gezegd heeft dat het in het laatst der dagen zal zijn als in de tijd vóór de zondvloed en als in de dagen van Lot toen deze in de vlakte van Sodom en Gomorra woonde? Vergeet men dat? Of gelooft men dat niet?

Paulus spreekt ergens van het „mysterie der goddeloosheid" dat in de avondstond van de wereldgeschiedenis „geopenbaard" zal worden en dat de werking daarvan zich nu reeds laat gevoelen. Het zal verschrikkelijk zijn in de slotphase der geschiedenis!

Alle gepraat over een „nieuwe toekomst", een „heilsstaat" of over de komst van het Rijk op deze aarde en in **onze** geschiedenis en binnen de horizon van **onze** tijd, is daarom een fictie, een gevaarlijke leugen.

Kampen.

C. VEENHOF

„Evangelische inspiratie”

Er wordt in de kring van de z.g. „confessionele” partijen tegenwoordig veel gesproken over „inspiratie”. Men wil namelijk een politiek gaan voeren die onder de „inspiratie” staat van het Evangelie, die door het Evangelie „geïnspireerd” wordt.

Het is de moeite waard eens even over deze uitdrukking na te denken. Ik wil dat nu speciaal doen ten aanzien van dat begrip „inspiratie”.

De goede, oude „Van Dale” zegt dat dat woord drie betekenissen heeft.

In de eerste plaats, heel letterlijk, die van inademing.

Vervolgens die van: bezieling, inblazing. Een speciale nuance hiervan is de inspiratie waarover in verband met Gods openbaring aan de mensen gesproken wordt. Het is dan de „ingeving” door God aan de mensen die Zijn openbaring mondeling of schriftelijk moeten meedelen.

En in de derde plaats kan dit woord de concrete betekenis hebben van „ingeving” in de zin van iets dat ons ingegeven wordt. Men spreekt dan van: een inspiratie ontvangen in de zin van een „inval”, een „gelukkige gedachte” krijgen.

Het is duidelijk dat wanneer men in verband met de politiek van inspiratie door het Evangelie, van geïnspireerd zijn door het Evangelie, van Evangelische inspiratie spreekt men het woord inspiratie gebruikt in de tweede betekenis. Men bedoelt ermee **bezieling** door het Evangelie, **stimulering** door het Evangelie.

Het is iedereen bekend dat er allerlei „inspiratie” in de zin van bezieling, stimulering bestaat. De bijbelse verhalen „inspireerden” Rembrandt tot het maken van grootse schilderijen. Jacques Perk werd door zijn Mathilde „geïnspireerd” tot het dichten van zijn beroemde sonnettencyclus. Verdi ontving de inspiratie tot het componeren van zijn magistrale Requiem-mis uit het sterven van zijn vriend, de dichter Manzoni.

Welnu in dezelfde zin spreken veel confessionele politici van een politiek die „geïnspireerd” wordt door het Evangelie.

☆☆☆

Wanneer men dat hoort of leest vraagt men zich als van zelf af wat die inspiratie precies inhoudt, welk effect die op de politici, die zo evangelisch geïnspireerd willen zijn, heeft; anders gezegd: hoe deze inspiratie in hun politieke activiteit „overkomt”.

Over die Evangelische inspiratie is nu voor enkele dagen in de Eerste Kamer een interessante en ontdekkende discussie gevoerd.

Prof. Van Hulst, de oud-voorzitter van de C.H.U., sprak over de huidige situatie van de christelijke politieke partijen en zei toen dat deze geen enkele intentie hebben het Evangelie te monopoliseren. Daarom had hij er een hekel aan te spreken over „confessionele” partijen. Want, zo riep hij uit, de kerk heeft een confessie, politieke partijen niet, hoewel er altijd nog (!) gelovigen zijn die de band tussen hun gelovig zijn en politiek denken en handelen willen bewaren.

Een collega-senator, Schwarz van D'66, stelde toen aan prof. Van Hulst bij interruptie de vraag hoe men het Evangelie kan gebruiken om moderne politieke partijen te inspireren. Het was immers duidelijk dat die „Evangelische inspiratie” tot totaal verschillende politieke stellingen leidde. Hij noemde toen als bewijs voor zijn bewering twee namen. In de eerste plaats dr Buskes die ten gevolge van de „Evangelische inspiratie” socialist is en lid van de P.v.d.A., en „ons geacht medelid ir C. N. van Dis.” die behoort tot de S.G.P. Beider „Evangelische inspiratie” stond bij Schwarz boven iedere verdenking!

Merkwaardig was het antwoord van prof. Van Hulst. Hij zei namelijk dat beide „profielen” van Evangelische geïnspireerde politiek, en die van dr Buskes en die van ir Van Dis, profielen zijn „in een ruimte”, die „zoveel ruimte” omvat!

Senator Broeksz, een P.v.d.A.-man reageerde op deze ietwat kryptieke zin per interruptie aldus: „Wat heeft u aan een grondslag waarmee u alle kanten uit kunt?”

Er stond niet in de krant dat prof. Van Hulst op deze scherp gepunte vraag een duidelijk antwoord heeft gegeven!

Ik geloof dat dat ook heel erg moeilijk zou zijn geweest.

☆☆☆

En nu zou ik onze lezers graag een soort raadsel willen opgeven.

Ik zal hier een uitspraak laten afdrucken van een groot staatsman. En dan moeten zij maar eens raden van wat voor een soort politicus dat is. Het stuk spreekt duidelijk van „Evangelische inspiratie”. Hier is het:

„De tegenwoordige beschaving hebben wij niet alleen in ons land, maar ook elders, hoofdzakelijk aan het christendom te danken. ... Het christendom is niet gebleven binnen de kerk, het is een burgerlijke kracht geworden; de ziel onzer beschaving; een stroom die zich door alle aderen der maatschappij heeft uitgestort. Het is deze invloed van het christendom, die zich van zelf, een wet spreke of zwijge daarvan, zal doen gevoelen... Wanneer wij hier van godsdienst spreken, dan wordt vooral het christendom bedoeld, en nu zeg ik voor de tiende en twintigste keer, en ik zal het voor de honderdste keer zeggen, wanneer het mij gevraagd wordt: het christendom is de **grondslag**, de **bezielende geest** van onze maatschappij, ... Het christendom heeft onze wetgeving en ons bestuur, onze samenleving en onze zeden doortrokken... Ik spreek van het christendom als van een algemeen levenselement onzer tegenwoordige maatschappij, gelijk aan de lucht, die wij ademen. ... Wanneer men de kerkleer, die wij zelf in het bijzonder belijden, uitsluitend voor christendom houdt, dan houdt men zich, dunkt mij, aan een tak en miskent men de stam... Het christendom waarvan ik spreek, is niet een christendom in de lucht, het is een christendom op aarde, al onze betrekkingen doorstromende: ... Het christendom is de **grondstof**, de **bezielende geest** van onze maatschappij.”

Tot zover deze politicus.

Is dit niet een prachtig welsprekend, bijna hartstochtelijk pleidooi voor een door het Evangelie, door het christendom geïnspireerde politiek?

Van wie deze woorden zijn?

Van niemand minder, van niemand anders dan van **Johan Rudolf Thorbecke**, de aartsvader van alle liberalen.¹⁾

☆☆☆

Zo zijn dan en dr Buskes, en ir Van Dis en Thorbecke evangelische geïnspireerden?

We moeten over die „evangelische inspiratie” nog maar eens nadenken, dunkt me. Kampen.

C. VEENHOF

¹⁾ Thorbecke was tot zijn dood lid van de Lutherse kerk. Hij was geen trouw kerkganger, maar liet zijn kinderen wel dopen en vierde ook het heilig avondmaal.

Persschouw

■ Afschuwelijke toestand te Zaandam

In het Centraal Weekblad vonden we het volgende stukje. Het was ondertekend door O(verduin).

„De school met den Bijbel”, orgaan van de ver. v. Chr. Onderwijzers geeft verslag van een vreselijke toestand op schoolgebied te Zaandam.

Enkele grepen uit dat verslag.

De kinderen doen waar ze zin in hebben. Ze maken zelf uit of ze naar binnen gaan of niet, als de bel luidt. Onder toezien van onderwijzend personeel wordt 'n jochie op verschrikkelijke wijze afgetuigd. Zitten blijven bestaat niet. De leerlingen zijn soms twee jaar of meer achter verzeleken bij andere lagere scholen. Geschiedenis en aardrijkskunde worden niet meer gegeven. Daarentegen wel sexuele voorlichting op de meest ergerlijke wijze. In de klassen zijn tentdoeken aan het meubilair vastgespijkerd, waaronder kinderen van 10, 11 jaar ongeveer, zich bezig houden met handtastelijkheden van hetero- en homoseksuele aard, alsmede het lezen van pornografische lectuur.

De onderwijzers waren ook druggebruikers.

De Vereniging Alg. Bond van Ouders en Opvoeders wijst niet alleen in een verslag op deze Wilhelminaschool, maar ook op de Pædagogische Academie te Alkmaar. Gelijkwaardige klachten bestonden over de openbare lagere school te Oosthuizen (o.m. sexlessen door NVSH-Maniak).

Hierover was een brief uitgegaan naar de minister van O. en W. Verschillende kinderen zijn door hun ouders gezonden naar de Chr. Lindeboomschool, die daarmee uiteraard een zeer moeilijke taak op zich nam.

P.S. Wanneer wij dit lezen, denken wij aan „de mens der wetteloosheid” en „de zoon des verderfs” en „het geheimenis der wetteloosheid”, waarvan Paulus spreekt.

Wij denken ook aan „de geest van verblindings”, waardoor onze Westerse cultuur ten onder zal gaan, indien er geen wonder van bekering en terugkeer gebeurt.

Niet-autoritair instellingen bestaan niet. Men kan hoogstens onder de autoriteit van het gezond verstand weglopen om onder de dictatuur van de wetteloosheid en de waanzin te komen. Wie niet meer luistert naar de levende God, levert zich over aan de afgoden.

Ik ben het met dit onderschrift van harte eens.

Maar men vergete niet dat wat hier van de scholen gezegd wordt slechts één facet is van een heel het leven van het Nederlandse volk doordringend en vergiftigend proces.

En dat ook de christenheid op een verontwaardigende wijze daardoor al meer wordt aangetaast.

C. V.

Steun voor Oost-Soemba

Het Rende-project nadert zijn voltooiing. Ruim anderhalf jaar geleden schreef ds P. P. Goossens, predikant in dienst van de Soembanese kerken, een breedvoerig artikel in enkele bladen. Daarin vroeg hij Uw hulp voor Oost-Soemba. Een van onze oudste zendingssterreinen.

Hij vroeg: ontwikkelingshulp.

Het ging in eerste instantie om Uw steun voor de bouw van een nieuwe opleidings-school voor goeroe's Indjil. De gebouwen in Mau Maru waren zo vervallen, dat nieuwbouw goedkoper zou zijn dan herstel.

De gevraagde hulp is gekomen. Naast een aantal kerken, die aan de oproep van de kerk te Den Haag-Z.W. gehoor gaven, kwamen er ook geregeld bijdragen van partikulieren. Zo kon de bouw beginnen.

En nu is het einde van het project, het z.g. Rende-project, in zicht. Voor het einde van dit jaar zullen de gebouwen geraad zijn. Dank zij de steun van vele lezers van dit blad. Dank zij God de Heere, die de harten daartoe bereid maakte.

Aan de Zuid-Oostkust van Soemba is Parai Puluhamo verzezen; „Plaats van de goede boodschap”. Het hoofdgebouw, nl. de opleidings-school en het zendelinghuis, een woonhuis voor ds Tanahomba, een internaat en

nog een aantal andere noodzakelijke gebouwen. Het klimaat is er goed. De grond bijzonder vruchtbaar. Water is er in overvloed. En zijn tuinen aangelegd, zodat de Opleiding in eigen onderhoud kan voorzien.

Een deputatie van de Indonesische regering heeft er onlangs een bezoek gebracht. Hun indruk was: „Dit is werkelijk een paradijs”. Ze stonden verbaasd toen ze de uitvoering van de gebouwen zagen. Ze raakten er niet over uitgepraat.

En de kosten van dit alles? En ongelofelijk laag bedrag, nl. f 40.000,—, zoals ook geraamd. Ondanks intussen gestegen lonen. Ondanks snel oplopende prijzen. En dit alles onder leiding van één man: ds P. P. Goossens

En dit alles in dienst van „De goede boodschap”. Aan christenen en heidenen. Opdat de heidenen God terwille van Zijn ontferming gaan verheerlijken (Rom. 15 : 9).

Het is bijna gereed. Nog zijn er giften voor dit project nodig. Maar deze actie loopt, God zij dank, ten einde. Maar Uw hulp blijft nodig. Er valt nog meer te doen. Een nieuwe actie is begonnen. Ook daarvoor vragen wij weer Uw hulp. Daarover een volgende keer.

Namens de vereniging S.O.S.:

Ds H. G. Schaeffer, Zwolle, voorz.

J. Stamhuis, Ing., Doorn, secr.

Ds J. F. v. Hulsteyn, Holl. Rading, penningm.

KERKNIEUWS

Ds N. Cornelisse — De kerken in het ressort Dordrecht-Gorinchem hebben op 28 september 1972 in hun contactvergadering ontvangen cand. N. Cornelisse, beroepen tot die naar des Woords in de gemeenten van Dordrecht en Zwiindrecht-Groote Lindt. Met br Cornelisse is een gesprek gevoerd (als vervanging van het voorheen gebruikelijke peremptoir examen) waarin duidelijk gaven, door de Here aan deze broeder geschonken, aan het licht kwamen. Met vrijmoedigheid konden de kerken het vertrouwen delen, dat de gemeenten van Dordrecht en Zwiindrecht-Groote Lindt in br Cornelisse stellen, zodat zij hem als predikant in de kring der kerken aanvaardden.

Bevestiging en intrede van ds Cornelisse hebben plaats gevonden op zondag 8 oktober j.l.

ADRESSEN

Amersfoort — In verband met verhuizing is het adres van het scribaat per 23 november gewijzigd en luidt thans: Scriba: J. H. van Nimwegen, Beetslaan 4 te Amersfoort, tel. 03490-15651.

RENDE-PROJECT

Verantwoording van de giften, ontvangen van 14 september t.m. 15 oktober 1972.

Particulieren: CvB te A 15,—; Mw.AAB te U 10,—; JB te W 50,—; JB te B 10,—; JHB te Z 10,—; SvdB te W 20,—; Mw.GB te M 15,—; Mw. CB te S 25,—; Mw.TB-B te M 15,—; Mw.CG-H te A 100,—; JvH te V 50,—; ATH te M 100,—; WGFvH te V 10,—; SH te H 25,—; Mw.AK te E 25,—; JL te BenD 50,—; JJvdL te 'sG 25,—; JMM te H 20,—; AM te S 25,—; MGO te O 10,—; JP te V 40,—; PP te K 25,—; JR te Z 100,—; NLvR te S 10,—; SS te O 20,—; JS te D 20,—; CvV te V 25,—; ROdeV te W 15,—; BdeV te A 50,—; ABvW te V 3,—; GHvW te Z 40,—.

Kerken: Geref. Kerk te Ensched-Zuid 100,—; Geref. Kerk te Utrecht 2.200,—.

S.O.S., afd. Schiedam-Vlaardingen 215,— en 260,69; via S.O.S.: CV te S 10,— (2x); CCB te U 50,— (2x); HS te A 15,—.

Heel hartelijk dank, namens de kerken van Oost-Soemba, aan allen die in bovengenoemde periode een bijdrage gezonden hebben.

Rende nadert zijn voltooiing. Wij hopen binnenkort de actie te kunnen afsluiten.

U kunt nu nog aan dit project meewerken, door Uw giro-overschrijving op no. 1768194 t.n.v. Zendingcommissie Geref. Kerk te 's-Gravenhage Z.W., met bijschrift „Rende”.

F. H. van Faassen-Heuving,
penningmeesteresse

KAMPEN

Aan de Geref. lagere school „noord”, Wilhelminalaan 20 te Kampen, tel. 05202-4284, wordt per 1 januari 1973 of z.s.m. daarna,

gevraagd

EEN ONDERWIJZERES voor klas 2

z.m. met bev. j, k en r
Geref. Vrijg. (b.v.) of Chr. Geref.

Doordat de diensttijd van de tegenwoordige onderwijzeres ongeveer half juli '73 beëindigt, is de benoeming voorlopig tijdelijk en na genoemde datum voor vast.

Inlichtingen en sollicitaties te richten aan het hoofd der school T. Mollema, Wortmanstraat 22, Kampen. Tel. 05202-5682.

Op 23 november komt:

GROOT NIEUWS VOOR U

het nieuwe testament

in de taal van vandaag

voor mensen van vandaag

Het voorwoord zegt:

„Deze vertaling wil bereiken dat de hoorder of lezer de boodschap van het nieuwe testament even duidelijk kan verstaan als degenen tot wie ze oorspronkelijk was gericht.”

Pocketuitgave

Particuliere prijs f 9,90 (niet franko)

Reeds nu te bestellen bij uw boekhandel, of

KATHOLIEKE BIJBELSTICHTING

Postbus 27, Boxel

NEDERLANDS BIJBELGENOOTSCHAP

Postbus 620, Haarlem - Postgiro 63635

2 Kor. 5:1

Heden heeft de HEERE tot Zich genomen Zijn kind, mijn innig geliefde man, onze lieve, zorgzame vader en grootvader

Govert Versteeg

op de leeftijd van 68 jaar.

Gorinchem:

J. Versteeg-Versluis

Zetten:

E. van Loo-Versteeg

J. van Loo

Hoornaar:

L. Versteeg

S. J. Versteeg-de Vries

Reeuwijk:

J. Versteeg

M. L. Versteeg-van Bokkem

Delft:

Wijnand Versteeg

Joke Boogaard

en kleinkinderen

Gorinchem, 12 november 1972

Gerard van Lomstraat 347

De begrafenis heeft plaats gevonden op de Algemene Begraafplaats te Gorinchem.

Bestel Uw boeken bij/via

BOEKHANDEL KOPPENAAAL NUNSPPEET

Lupineweg 32 — Tel. (03412) 3424

Te huur

6-PERSOONS CHALET

op de camping „Gulperberg”, met koelkast, gaskachel, t.v., eigen toilet. Pracht panorama. Camping met eigen verwarmd zwembad.

Te huur van 1.4.'73-30.9.'73.

Inl. voor 10 december bij F. van Buren, Scholtis v. d. Hardtstraat 3, Stein (L.) Tel. 04495-2078.

Klein christelijk

verpleeghuis voor chronische zieken

vraag

voor spoedige indiensttreding

een:

Ziekenverzorgster of Leerling

Sollicitaties te richten aan de directrice Mej. Zr. M. H. Lukas, Zippendaalseweg 41, Arnhem. Telefoon: 085-421120.

Drukkerij »Steenbergen«

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Redactieleden

Ds H. Amelink
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Prof. C. Veenhof
Ds G. Visee
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Waal 5, Langerak, Z.H.
Tel. 0 1843 - 232

Geref. Persvereniging „Opbouw”

secr.-penningmeester:
W. Kaper,
v. Lynden v. Sandenburglaan 16, Utrecht.
Tel. 030711450.
Giro 448367

Advertenties en druk

Drukkerij „Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementenadministratie

Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8

Abonnementsprijs: f 20,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Buitenland: Europa en zeepost f 30,— - Luchtpost f 50,—